

บทที่ 8

การฟื้นฟูศิลปวิทยาการในศตวรรษที่ 11, 12 และ 13

เนื่องจากปรัชญาชีวิตคนในสมัยกลางที่มีความเชื่อว่าชีวิตถูกพระเจ้าลิขิตไว้แล้ว คนที่มีความทุกข์หรือยากจนจะเข้าถึงพระเจ้าไ้รวดเร็วกว่าคนมั่งมี ทำให้คนจนส่วนใหญ่ยอมรับสภาพพอมือพอกิน มีให้ออกขายของตนเองโดยมิไ้รังเกียจ ไม่ค่อยคิดไ้คนอ่านาจนรวย หรือพวกขุนนาง เพราะเชื่อคำสอนของศาสนาว่าฐานะที่ทุกคนเป็นอยู่นั้นเป็นพระประสงค์ของพระเจ้า ประกอบกับระบบสังคมและการเมืองในสมัยพิวทัลนั้นที่คิดเป็นเครื่องบอกฐานะคน ในสมัยกลาง ระบบพิวทัล เป็นการปกครองแบบกระจายอำนาจ ออกจากศูนย์กลางที่กษัตริย์ไม่มีสิทธิก้าวไกลในการปกครองแต่ละมณฑล แม้กระทั่งการห้ามขุนนางไม่ให้รบพุ่งกันเอง ในค่านศีลธรรมจรรยาของประชาชนขึ้นอยู่กับพระประจำหมู่บ้าน เป็นผู้อบรมสั่งสอน เพราะการศึกษาไม่เจริญ คนส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่ออก แต่คำสาบานเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์น่าเกรงขามสำหรับคนสมัยกลาง เกี่ยวกับการตัดสินใจของประชาชน ศาลภายในจะชี้ขาดนาน ๆ จะมีศาลสัญจรจากรัฐบาลกลางผ่านมาตัดสินคดีสักครั้งหนึ่ง การพิจารณาคดีอาศัยคำสาบานเป็นสำคัญ ในสมัยพิวทัลนั้นชาวยุโรปไม่สนใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิ่งไ้ที่บรรพบุรุษปฏิบัติมากก็ปฏิบัติตาม ไม่เคยไ้ความคึกคักหาเหตุผลว่าจริงหรือไม่ สมควรหรือไม่ ทั้งหน้าคังท่าหน้าที หรือประกอบอาชีพไปวันหนึ่ง พระเป็นผู้วางนโยบายเศรษฐกิจในสังคมสมัยกลาง พระเป็นผู้สอนศีลธรรมให้ประชาชนไ้ได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ แทนโรงเรียนซึ่งไม่มีในสมัยกลาง วัดเป็นผู้ทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในความเสมอภาค อันเป็นฐานะของประชาธิปไตยปัจจุบัน โดยสอนว่าคนทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกันหมกในสายตาของพระเจ้า ทั้งยังสอนให้คน

เตรียมตัวเพื่อชีวิตอันเป็นสุขในโลกหน้า มากกว่ามามัวกังวลถึงความทุกข์ในโลกนี้ การจลาจลจึงมักไม่ค่อยมีในหมู่ประชาชน เพราะการเตรียมชีวิตเพื่อโลกหน้า สำคัญกว่า การคิดถึงความทุกข์ในโลกนี้ วัลคิงสอนเน้นถึงการร่วมมือ และความ รักใคร่ เอื้อเฟื้อต่อกันและกันในสังคมของแมนเนอร์ (คำว่าแมนเนอร์แปลว่า คุณหาสน์เจ้าหน้าที่ในเขตปกครอง ชุมนางผู้ใหญ่อาจมีเป็นร้อย ๆ หรือพัน ๆ แมนเนอร์มีการเกษตรกรรมเป็นหลักใหญ่ สังคมของแมนเนอร์ก็คือ สังคมใน สมัยพิวคัล) ตลอดจนช่วยขจัดปัญหาของแต่ละคนแต่ละครอบครัวได้ดีกว่าเจ้าของ ที่ดิน พระที่ทรงสมณศักดิ์และเป็นเจ้าของที่ดินอันกว้างใหญ่ไพศาลได้รับเลือกให้ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแก่กษัตริย์ และขุนนางเจ้าของที่ดิน ด้วยเหตุนี้ พระจึงพลอยเข้ามาเกี่ยวข้องกับปกครองบ้านเมืองด้วย เพราะพระมีโอกาส ได้เรียนวิชาการมากกว่าคนธรรมดา

การศึกษาในสมัยนั้น เน้นหนักด้านศาสนาและจริยธรรม ในสมัยศตวรรษ ที่ 6 โรงเรียนประเภท municipal schools ที่สอนวรรณคดี ไวยากรณ์ และวาทศิลป์เริ่มสลายตัวไป มีการก่อตั้งโรงเรียนประเภท Song Schools ขึ้นสอนให้เด็กร้องเพลงเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา และได้เปลี่ยนเป็นโรงเรียน ประเภท Elementary Instruction

ในประเทศอิตาลี พระเจ้า Theoderic ทรงให้ความสนใจใน ด้านการศึกษาเป็นอย่างมาก ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนประเภท Public Schools เปิดโอกาสให้เด็กได้รับการศึกษา

ศตวรรษที่ 8 ในประเทศอังกฤษ ให้การสนับสนุนโรงเรียนประเภท Cathedral Schools มีอาจารย์ที่มีชื่อเสียงคือ Alcuin มีความรู้

ด้านการศึกษาของพวกเขา Roman, Gallican, Irish และ Canterbury
 เป็นอย่างดี Alcuin ได้รับเชิญให้ไปช่วยปรับปรุง Palace School
 ในฝรั่งเศส

ในศตวรรษที่ 9 ยุโรปตะวันตกมีการจัดตั้งโรงเรียนหลายประเภท
 ดังนี้

ประถมศึกษา มี Song Schools, Parish Schools
 และ Chantry Schools

มัธยมศึกษา มี Grammar Schools, Monastic Schools
 และไ้มีการขยายการศึกษาให้สูงขึ้นจนถึงระดับมหาวิทยาลัยใน
 ศตวรรษที่ 11 และ 12

การศึกษาในศตวรรษที่ 11, 12 และ 13

ในศตวรรษที่ 11 มีการศึกษาแบบ Chivalry เป็นการอบรม
 ให้มีความกล้าหาญและรักเกียรติ การศึกษาประเภทนี้จัดเฉพาะชนชั้นสูงเท่านั้น

ขั้นตอนการศึกษา (สำหรับเด็กชาย)

1. ระหว่างอายุ 7 ปี - 14 ปี เด็กชายจะถูกส่งตัวเข้าไปเป็น
 มหาคเล็กรับใช้ขุนนางผู้ใหญ่ มีสตรีสูงอายุคอยดูแลอย่างใกล้ชิด ทางด้านการ
 อบรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศึกษามารยาท ศาสนา การออกกำลังกาย
 สอนหนังสือ สอนดนตรี ใช้ภาษาประจำชาติและภาษาละติน ต่อจากนั้นมีการ
 ฝึกหัดขี่ม้า ว่ายน้ำ และใช้อาวุธ

2. ระหว่างอายุ 15 ปี - 21 ปี ทำหน้าที่เป็นทหารรับใช้ประจำตัวของเจ้านาย คอยดูแลเรื่องเสื้อผ้า เครื่องใช้ พาหนะและอาวุธ และเรียนวิชาต่าง ๆ ไปด้วย เช่น การใช้อาวุธ เช่น หอก โล่ ี่ เรียนรู้ยุทธวิธีต่าง ๆ วิธีล่าสัตว์ การเขียนกลอน ขับร้อง เล่นดนตรี และเต้นรำ รวมทั้งการประกอบศาสนกิจในโบสถ์

เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว และอายุครบ 21 ปีบริบูรณ์ จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอัศวิน โดยเจ้านายแต่งตั้งในนามของพระเจ้า มีการประกอบพิธีทางศาสนา และมอบที่ดินให้ไปตั้งตัว

สำหรับเด็กหญิง จะได้รับการอบรมประเพณีทางศาสนา อบรมกิริยามารยาท การขับร้อง ดนตรี การฝีมือ การอ่าน เขียน โดยอบรมอยู่ที่บ้าน หรืออาจไปศึกษาในคอนแวนต์

ในศตวรรษที่ 11 เป็นช่วงของการสร้างความเจริญ มีการสร้างบ้านเรือนเป็นปึกแผ่น สร้างสถานที่ราชการ โบสถ์ มีการรวมตัวของชนกลุ่มหนึ่งที่มีอาชีพเดียวกัน ทั้งเป็นสมาคม สหพันธ์ และสันนิบาต ชนกลุ่มนี้คือชนชั้นกลาง ซึ่งไคแก่ พ่อค้า ช่างฝีมือ ได้ร่วมกันจัดตั้งโรงเรียน ฝึกปฏิบัติจนชำนาญ และมีฝีมือเป็นเยี่ยม ในสมัยนั้นมีโรงเรียนประเภทที่มีระบบการฝึกงานอย่างมีแบบแผน โดยการเลียนแบบจากผู้เชี่ยวชาญ อาศัยการรู้จักสังเกต พิจารณา และปรับปรุงแก้ไข จนเกิดความชำนาญในอาชีพและถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้ โรงเรียนด้านศาสนาประเภท Monastic Schools ก็ยังมีอยู่ มีนักบวชเป็นผู้สอนพวกที่จะบวช นอกจากนั้นยังให้การศึกษาวิชาครูด้วย และมีการให้การศึกษาคณะอื่น ๆ ไปด้วย เช่น คำนกฏหมาย การแพทย์ ซึ่งเป็นการศึกษาระดับอุดมศึกษา

การศึกษาระดับอุดมศึกษาในยุโรป มีการตั้งสมาคมนักศึกษา (Collegia or Guilds of Students) เริ่มจากโรงเรียนกฎหมาย ที่เมือง Bologna ในอิตาลี (ค.ศ.1174) เป็นการรวมตัวของนักศึกษาต่างชาติ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยป้องกันอิทธิพลจากเจ้าของดิน และจากอาจารย์ ที่สอน ที่มีการปฏิบัติในทางไม่ชอบ สมาคมนี้ได้รับการรับรองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ปลายศตวรรษที่ 12 การศึกษาในมหาวิทยาลัยบางแห่งสอนเพียง สาขาวิชาเดียว บางแห่งมี 4 สาขา เช่น ศิลปศาสตร์ (Liberal Arts) การแพทย์ กฎหมาย และเทววิทยา มีการวางแบบแผนด้านการบริหาร การจัด หลักสูตร การรับอาจารย์ นักศึกษา และการให้ปริญญา ในศตวรรษที่ 12 มี มหาวิทยาลัยของสงฆ์เกิดขึ้น 6 แห่ง ที่เมือง Salerno, Bologna และ Reggio ในประเทศอิตาลี ที่เมือง Oxford ในอังกฤษ ที่ปารีส และ Montpellier ในฝรั่งเศส

จะเห็นได้ว่าในสมัยกลางนี้โรงเรียนทางศาสนามีความเจริญเป็นอย่างมาก พระและนักบวชมีอิทธิพลในการจัดการศึกษา ท่อมารัฐและเอกชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการด้านการศึกษามากขึ้น

การฟื้นฟูศิลปวิทยาการด้านต่าง ๆ ในศตวรรษที่ 11 - 13

นับตั้งแต่ศตวรรษที่สิบเป็นต้นมา องค์สันตะปาปาต้องขึ้นอยู่กับการเมือง ที่กรุงโรม ซึ่งมีการพองเปะเป็นอย่างมาก กวядการที่พวกพระมีการฉ้อราษฎร์บังหลวง มีผู้หญิงไว้วางใจเรอความสุข และมีการขายใบไถ่บาป จากความเลื่อมของวงการ

สันตะปาปาที่กรุงโรมนี้เอง ไคกอให้เกิดขบวนการที่จะปฏิรูปศาสนาให้ดีขึ้นเป็นครั้งแรกที่วักคลูนีในฝรั่งเศส ซึ่งวักจะตั้งอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่เข้มงวดของนักบุญ "เบเนดิกต์" ที่เรียกว่า "กฎเบเนดิกต์" ซึ่งสถาบันของวักจะตั้งบวริสุทธิ ตำแหน่งองค์การศาสนาต้องไม่เป็นตำแหน่งสืบสายโลหิต ในศตวรรษที่สิบเอ็ด สันตะปาปาทรงดำรงตำแหน่งเป็นผู้ประกอบพิธีแต่งตั้งเจ้าหน้าที่วักทุกตำแหน่ง

ต่อมา มีนักบุญฟรานซิส (ปี ค.ศ. 1182 - 1226) และนักบุญคอมินิค (ปี ค.ศ. 1170 - 1221) ได้เข้ามาปฏิรูปศาสนา โดยพยายามที่จะทำให้ศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องกับโครงร่างของสังคม และการเมือง ขบวนการปฏิรูปของนักบุญทั้งสองนี้จะไปอยู่ในเมืองใหญ่ ที่มีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น พวกนี้มักจะเป็นศัตรูกับพระที่ร่ำรวย นักบุญฟรานซิสเที่ยวสั่งสอนสานุศิษย์ให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างยากจน จากการบิณฑบาตอาหารในเมืองใหญ่ ๆ ที่มีคนอยู่อย่างหนาแน่น ทั้ง ๆ ที่นักบุญฟรานซิสไม่นิยมให้มีการศึกษาเล่าเรียนหรืออ่านหนังสือ แต่พวกฟรานซิส-กันต่อมาได้เข้าไปศึกษาในมหาวิทยาลัย และเป็นนักศึกษาที่ทรงความรู้เป็นอย่างมาก ส่วนนักบุญคอมินิคเป็นชาวสเปนได้ตั้งสมาคมนักเทศน์ขึ้นในปี ค.ศ. 1216 ทั้งพวกคอมินิคัน และพวกฟรานซิสกันก็ได้เข้ามารวมอยู่ในวงการสอบสวนพวกนอกศาสนา ในที่สุดก็ได้ชัยชนะโดยมีนักบุญธอมัส อไควนาส เป็นผู้ให้การสนับสนุนอีกแรงหนึ่ง แนวความคิดที่รวบรวมจากทั้งของเก่าและของใหม่เข้าด้วยกัน เป็นความคิดที่แม้จะยกย่องพระผู้เป็นเจ้าอยู่ในฐานะสูงสุด แต่ก็ยังยกย่ององค์การคริสตจักรให้มีบทบาทที่สำคัญไว้ด้วยกัน วักเป็นผู้ให้การศึกษากฎยุโรปในสมัยกลาง ชายหนุ่มที่มาจากตระกูลชั้นสูง ถ้าไม่เข้าบวชเป็นพระก็จะเข้ารับการศึกษาเล่าเรียน โดยมีครูที่ทางครอบครัวได้จ้างให้เข้ามาสอนให้อ่านและเขียนใ้รับการฝึกอบรมที่พร้อมจะทำสงครามและล่าสัตว์ได้ และเรียนรู้ถึงปัญหาในการจัดระเบียบให้ทรัพย์สินต่าง ๆ

แม้แต่ในสมัยมีคัมภีร์ โรงเรียนของวัดต่าง ๆ ก็ได้ทำการสอบพวกพระและพวก
 นักบวชต่าง ๆ จากการปฏิรูปของพวกคุณนี่ ได้มีส่วนช่วยให้มีการศึกษาทางศาสนา
 ให้ลึกซึ้งขึ้นอีกด้วย การกระตุ้นให้มีการเรียนและศึกษาคำว่าต่าง ๆ เพื่อจะได้
 ให้ทุกคนอ่านพระคัมภีร์ออก และเปิดโอกาสให้คนทุกชั้นเข้าไปเรียนได้ ตามความคิด
 ในสมัยนี้ถือว่าวิชาทางศิลปศาสตร์มีอยู่เจ็ดวิชา มาจากคำว่า "ทรีวีเยม" สามวิชา
 คือ ไวยากรณ์ นิรุกติศาสตร์ และภาษาศาสตร์ และมาจากคำว่า "ควาคิวีเยม"
 สี่วิชาคือ คณิตศาสตร์ เรขาคณิต โหราศาสตร์ และการดนตรี สามวิชาแรกเป็น
 สาขามนุษยศาสตร์ในปัจจุบัน สี่วิชาหลังอยู่ในสาขาวิทยาศาสตร์ มีโรงเรียน
 ของวัดเพียงไม่กี่โรงเรียนในสมัยศตวรรษที่สิบเอ็ด ที่สามารถเปิดสอนจนครบ
 ทั้งเจ็ดวิชาได้ พวกพระโดยทั่วไปศึกษาเล่าเรียนเพื่อประดับสติปัญญา มิใช่เป็น
 การเพิ่มพูนความรู้ให้แตกฉานยิ่งขึ้น โรงเรียนของมหาวิหารต่าง ๆ อาจารย์
 ผู้สอนมักจะค่อนข้างหวาดกลัวที่จะศึกษาลงานการเขียนของนักปราชญ์ชาวกรีก
 และโรมัน ซึ่งเป็นพวกนอกศาสนาแต่ก็ยังมีความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม
 ในประเทศฝรั่งเศสโรงเรียนที่เกิดขึ้นระหว่างศตวรรษที่ 10-13 คือโรงเรียนวัด
 ได้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ ความเจริญก้าวหน้าทางศาสนาที่มีขึ้น
 ในขณะเดียวกันก็ได้มีส่วนช่วยไปครอบงำจิตใจของชาวฝรั่งเศสในสมัยกลาง
 และเป็นแรงคลี่ใจสำคัญทางกานศิลปะ วรรณคดี การศึกษา และขนบธรรมเนียม
 ประเพณีได้สำเร็จเป็นอย่างคืบนั้น เป็นเพราะว่าวัดฝรั่งเศสได้พยายามปรับปรุง
 ตั้งแต่ศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา อีกทั้งรู้จักใช้บทลงโทษทางศาสนา (เช่นการตัด
 ผู้กระทำความผิดร้ายแรงต้องออกจากวัดเป็นคน) เป็นเครื่องมือในการรักษาคุณภาพ
 ของพวกพระ และผู้นับถือศาสนาคริสต์ทั้งปวงไม่ให้เสื่อมลง นอกจากนี้ การจัด
 ตั้งคณะนักบวชที่ชื่อว่าคณะโคมินิแอง และคณะฟรองซิสแอง ก็นับว่ามีส่วนช่วยทำให้
 ศาสนาคริสต์ในฝรั่งเศสเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปอีก เพราะนอกจากนักบวชทั้ง

สองคณะจะทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนาแล้ว นักบวชทั้งสองคณะนี้ยังได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยอีกด้วย ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการที่มีขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมานั้น ปรากฏให้เห็นในรูปของการขยายตัวทางการศึกษา อันทำให้เกิดสถาบันมหาวิทยาลัยขึ้นมาเป็นครั้งแรกเช่นเดียวกันกับในสมัยก่อนหน้านั้น วัตถุประสงค์ในสมัยกลางก็ยังคงมีหน้าที่รับผิดชอบในการให้การศึกษาแก่พลเมืองของประเทศอยู่เหมือนเดิม โรงเรียนที่วัดจัดตั้งเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในชนบทและในหัวเมืองต่าง ๆ บางโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนในกรุงปารีส พอถึงศตวรรษที่ 12 ได้กลายเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงที่สุดในยุโรป ครั้นประมาณ ค.ศ. 1208 โรงเรียนในกรุงปารีสได้รวมกันเป็นรูปสมาคมที่เรียกว่า Corporati กลายเป็น "มหาวิทยาลัยปารีส" ขึ้นมา ในระยะแรกเริ่มมหาวิทยาลัยปารีสที่เกิดขึ้นมานี้ประกอบด้วยคณะเพียง 4 คณะเท่านั้น อันได้แก่คณะอักษรศาสตร์ คณะเทววิทยา คณะนิติศาสตร์ และคณะแพทยศาสตร์ และมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "ซอร์บอนน" โดยเรียกตามชื่อผู้จัดตั้งคนหนึ่งคือ โรแบร์ท เคอ เซอร์บง ซึ่งใน ค.ศ. 1250 ได้จัดตั้งวิทยาลัยขึ้นมาวิทยาลัยหนึ่ง สำหรับนักศึกษาวิชาเทววิทยาโดยเฉพาะ ดัดจากมหาวิทยาลัยปารีสก็เป็น มหาวิทยาลัยทูลุส มหาวิทยาลัยมังก์เปลิเออร์ และมหาวิทยาลัยออร์เลอองส์ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งในไม่ช้าก็ได้กลายเป็นแหล่งประสิทธิ์ประสาทความรู้และส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ ล้วนแล้วแต่มีสิทธิในการปกครองตนเอง และมีอาจารย์ผู้สอนเป็นพระที่สังกัด คณะโดมินิแกน และคณะฟรองซิสแกนเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าในสมัยกลางภาษาละติน ยังคงเป็นภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอน และในงานประพันธ์ต่าง ๆ สำหรับให้พวกพระอ่านอย่างเช่น ในสมัยก่อนหน้านั้น แต่ในขณะเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมา วรรณกรรมที่เขียนเป็นภาษาพื้นเมือง ก็ได้เริ่มปรากฏให้พวกฆราวาสได้อ่านกันอย่างแพร่หลายยิ่งขึ้น ตั้งแต่มีงานประพันธ์

ประเภทที่เรียกว่า Chansons de geste เช่น Chanson de Roland เป็นต้นมา เป็นบทกวีนิพนธ์ที่ยกย่องความสามารถทางการทหารของวีรบุรุษต่าง ๆ ในอดีต และความจงรักภักดีที่มีต่อผู้เชื่อแรง และพระเยซู นอกจากนี้ยังมีงานประพันธ์ประเภทที่เรียกว่า romans courtois ปรากฏขึ้นมาในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 12 เป็นวรรณกรรมชนิดใหม่ที่ขนานขนนางนิยมอ่านกันอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ในศตวรรษที่ 13 ก็ยังมีงานประพันธ์ประเภทประวัติศาสตร์ที่เขียนเป็นภาษาฝรั่งเศส บรรยายเหตุการณ์เกี่ยวกับสงครามครูเสด งานประพันธ์ประเภทนิทานซึ่งมีการเสียดสีสังคมรวมอยู่ด้วย และเป็นที่นิยมของชนชั้นกลางมากเป็นพิเศษ เช่น Roman de Rednard เป็นต้น และมีบทละครที่เกี่ยวกับสิ่งมหัศจรรย์ และลึกลับทางศาสนาประเภทที่เรียกว่า mysteries โดยใช้ฆราวาสเป็นผู้แสดง ความลานวัก เช่น Jeu de Saint Nicolas และ Miracle de Theopnile วรรณกรรมอีกชิ้นหนึ่งที่มีความดีเด่น และสำคัญมากเป็นพิเศษในประวัติวรรณคดีฝรั่งเศสได้แก่งานประพันธ์ที่ปรากฏออกมาในตอนปลายศตวรรษที่ 13 ที่ชื่อว่า Roman de la Rose ของกวีที่ชื่อว่า กิโยม เดอ ลอร์วิส และฌอง เดอ มิง ที่กล่าวว่า วรรณกรรมชิ้นนี้มีความสำคัญมาก เพราะเป็นงานประพันธ์ที่มีส่วนช่วยกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวและความกระตือรือร้นที่จะเสาะแสวงหาความรู้และความเข้าใจจากทุกสิ่งทุกอย่างในศตวรรษต่อ ๆ มา และอาจถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการไปหาความรู้ และการเริ่มรู้จักใช้เหตุผลวิพากษ์วิจารณ์ที่ดำเนินมาเรื่อย ๆ จนถึงสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาในศตวรรษที่ 16 โรงเรียนต่าง ๆ ในอิตาลีมักจะเป็นอิสระจากการควบคุมของวิหารในเมืองหลวง จึงมุ่งสนใจกับเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับศาสนา เช่น โรงเรียนแพทย์ในเมืองซาเลอร์โซ มีการสอนวิชานิติศาสตร์ นิรุกติศาสตร์ และวิชาในสาขามนุษยศาสตร์ มีนักศึกษาเดินทางจากภาคต่าง ๆ ของอิตาลี และมาจากยุโรปเหนือเข้ามาเรียนที่เมืองโบโลญาเป็นจำนวนมาก

ยี่สิบในทศวรรษที่ 12 การศึกษานับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นแก่ชายหนุ่มที่มีความ
 ทะเยอทะยานที่จะเพิ่มความก้าวหน้าในวงการทางศาสนาและในราชสำนัก จึงทำ
 ให้มีนักศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นักศึกษาที่เมืองโบโลญาได้จัดตั้งสมาคมของคน
 ขึ้นสองสมาคม เป็นสมาคมของนักศึกษาที่อยู่ในดินแดนภูเขาแอลป์ และอยู่นอก
 ดินแดนภูเขาแอลป์ ทั้งสองสมาคมได้มาร่วมกันจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นซึ่งต่อมาคือ
 มหาวิทยาลัยในการที่มาร่วมเป็นสมาคมนี้พวกนักศึกษาจะได้รับการคุ้มครองจากการ
 ที่จะถูกเรียกค่าอาหารและที่พักเกินอัตราที่กำหนดไว้ โดยการชุมนุมจะพากัน
 อพยพออกจากเมืองไปเมื่อใดก็ได้ เพราะพวกตนไม่มีทรัพย์สินติดตัวมา
 ทำให้สามารถเคลื่อนย้ายไปไหนก็ได้สะดวก ในกรณีที่นักศึกษาไม่พอใจอาจารย์คนใด
 พวกเขาจะไม่ยอมเข้าฟังเลคเชอร์ อาจารย์ผู้นั้นจะต้องออกค่ายและต้องออกจาก
 มหาวิทยาลัยไป เพราะเขามีเงินเฉพาะค่าสอนเท่านั้นเป็นเครื่องยังชีพ ในไม่ช้า
 นักศึกษาในมหาวิทยาลัยได้กำหนดค่าห้องและค่าอาหารเป็นอัตราที่ตายตัว และ
 จะทำการปรับอาจารย์ที่ไม่เข้าสอนหรือทำการเลคเชอร์นานเกินไป ฝ่ายพวก
 คณาจารย์ก็ตอบโต้การกระทำของนักศึกษาบาง โดยการจัดตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาบ้าง
 โดยนักศึกษาจะต้องสอบไล่ให้ผ่านตามกฎเกณฑ์ที่ทางสถานศึกษาได้วางไว้จึงจะ
 สามารถรับปริญญาบัตรได้ เป็นการยกมาตรฐานการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยให้
 สูงขึ้น มหาวิทยาลัยในอิตาลีที่ว่าอาจารย์เป็นผู้จัดตั้งขึ้น โดยการรวบกันเป็น
 สมาคมกิลด์ ของพวกที่ไต่สอนวิชาในแขนงศิลปศาสตร์ทั้งเจ็ดวิชา และได้รับวุฒิบัตร
 มาจากคณะกรรมการบริหารของวิหาร ก่อนศตวรรษที่ 13 คริสต์ศาสนิกชนที่มีใจบุญ
 สุหนานได้ร่วมกันจัดตั้งวิทยาลัยสำหรับนักศึกษาที่ยากจนขึ้นหลายแห่ง ซึ่งจะมีที่อยู่
 และที่กินพร้อมในมหาวิทยาลัยเหล่านั้น ซึ่งมหาวิทยาลัยออกฟอร์ดและเคมบริดจ์
 ใต้นำแบบอย่างมาจัดตั้งในมหาวิทยาลัยของคนขึ้นบ้าง

การฟื้นฟูวิทยาการในยุโรปภาคเหนือ

ในระหว่างการถูกเนรเทศที่อ่าวของของสันตะปาปาในปี 1309-1377 มีการเรียนฝรั่งเศสร่วมกับมนุษยธรรมอิตาลีเลียน เปอทรัก ซึ่งอาศัยอยู่ที่กาปองทรา (คาเพนทา) ใกล้ ๆ อ่าวของ ได้เยี่ยมสำนักสันตะปาปาและยังมาเยี่ยมพระเจ้าฟิลิปที่ 6 แห่งฝรั่งเศส ผู้พยายามรักษามลประโยชน์ของเขาไว้แต่ไม่สำเร็จของ เคอ มอเทรย ผู้เสียชีวิตในปี 1418 นั้น เป็นอัครมหาเสนาบดีของพระเจ้าชาลส์ที่ 6 แห่งฝรั่งเศส และเป็นเลขาธิการของสันตะปาปา เขาสนิทสนมกับเปอทรักและเป็นเพื่อนกับเลโอนาโด บรูนี (1370-1444) นักเรียนทุนกรีก การศึกษาวรรณคดียังคงมีอยู่ในมหาวิทยาลัยที่ปารีส หนังสือของเวอจิล โอวิก และลูแคน เป็นที่นิยมอ่านกันมากในศตวรรษที่ 14 ขณะเดียวกันคำประพันธ์ร้อยแก้วของซีเซโร ก็เป็นที่นิยมกัน มอเทรย เองอ่านบทประพันธ์ฉบับภาษาฝรั่งเศสของโปเปลุส และวิทรูเวียส เรื่อง เคอ อกริ กัลตุรา ของคาโต และเคอ เรอ รุกติกาของวาโร

เมื่อเกิดการซัดแย้งเรื่องศาสนาครั้งใหญ่ (1378-1415) โดยที่ฝ่ายสันตะปาปามีเสียงข้างมากและเป็นฝ่ายโจทก์ ไค์กอกวนคริสตจักรหลังจากมีการเนรเทศที่อ่าวของแล้ว นิโคลัส เคอ เคลอมอง ก็ได้เป็นเลขาธิการของสันตะปาปา เบเนดิกที่ 13 ที่อ่าวของ ในปี 1407 นิโคลัสได้สอนครรภวิทยาของซีเซโรที่ปารีส และเขาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระอธิการบดีที่ปารีส เขาเป็นเพื่อนกับมอเทรยแห่งฌอง เกอชอง กับปีแยร์ เคยลี ศาสนาจารย์ผู้ศึกษาเรื่องมนุษยศาสตร์หลังยุคซัดแย้งทางศาสนาแล้ว พระคาร์ดินาลฝรั่งเศสก็ไปอยู่ที่โรมในขณะที่นักเรียนทุนไวยากรรณอิตาลีเลียนและกรีก เช่น ฟิลิปโป ไค์เคินทางมายังปารีส และทำให้มีการขยายการฟื้นฟูวิทยาการในยุโรปภาคเหนือ

ฝรั่งเศส

เมื่อมีการแนะนำการพิมพ์ในปารีสโดย กิโยม พิเซ อธิการบดีมหาวิทยาลัยปี 1467 ก็มีการขยายอิทธิพลของวรรณคดี หนังสือพิมพ์ของเขาอยู่ได้เพียงสองปี (ปี ค.ศ. 1470-1472) เขาพิมพ์เรื่องโอราเทอของซิเซโร และเคอ กาเทอ เวอคูทิมุสของซูโต เซเนกา ต่อจากนั้น ก็มีงานพิมพ์ออกมาอีกซึ่งเดิมเป็นภาษาฝรั่งเศสคือ เล โครนิคเกอ เคอ ฟล่อง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 เล่มพิมพ์โดยบอนนอมในปี 1477

หลังจากที่อิตาลีถูกรุกรานโดยพระเจ้าชาลส์ที่ 8 ในปี 1494 พระองค์ทรงถูกกลุ่มพวกหัวรุนแรงที่ยึดมั่นในประเพณีเก่า ๆ ที่มหาวิทยาลัยในปารีส ได้มีการฟื้นฟูทางวรรณคดีขึ้นอย่างแข็งขันในฝรั่งเศส และมีการศึกษาภาษากรีกและภาษาลาตินสืบต่อมาหลายชั่วคน ครูชาวกรีกคนแรกในปารีส คือ เจอโรม อลองเค (ปี ค.ศ. 1480-1542) เขาได้รับทุนจากรัฐบาลบาบิวเคียส แห่งเวนิส เมื่ออายุได้ 24 ปี อัลตุส บาบิวเคียส ได้พิมพ์หนังสืออิลียดกับโอดิสซีย์เล่มแรกขึ้นโดยอุทิศให้เจอโรม อลองเค อีก 2-3 ปีต่อมา ขณะที่อึราสมุสอยู่ในเวนิสก็ได้แนะนำให้พิมพ์อาคาเกียของเขาเป็นครั้งที่ 2 ที่สำนักพิมพ์อัสติน อึราสมุสได้เร่งเร้าให้อลองเคไปปารีสพร้อมกับจดหมายรับรองจากเขา ที่ปารีส อลองเคได้บรรยายโดยใช้หนังสือภาษาลาตินของไอโซเนียส มีผู้เข้าฟังมากกว่า 2,000 คน เขาเริ่มค้นพิมพ์ไวยากรณ์ของไครโซโลรัสขึ้นอีก แม้ว่าคนอื่นจะทำไปแล้ว แต่ครั้งนี้มีผู้ร่วมทำด้วยเป็นงานใหญ่ที่เกี่ยวเป็นพจนานุกรมภาษากรีก-ลาติน ของจิโอวอนนี คราสทอน อาลองเค ได้แก้ไขบทที่ว่าด้วยกรีก-ลาตินเป็นอันมาก อลองเคได้พิมพ์ความเรียงของปลูตาซุสขึ้น 3 เรื่องในปารีส ต้นฉบับดั้งเดิมปรากฏอยู่ในสำนักพิมพ์อัสตินของโมราเลีย ในปี 1513 เขาจัดทำหนังสือเล่มเล็ก ๆ บาง ๆ เรียงตามอักษรกรีก

การสะกดตัว การหายใจและออกเสียง และหลักสูตรการสอนซึ่งได้เอาออกพิมพ์อีกที่เยอรมันนี้ และที่อื่น ๆ อลองเคิร์กภาษาฮีบรูนอกเหนือจากภาษาอารามิกและภาษากรีก นอกจากนั้นอลองเคิร์กรู้ภาษาซีเรียอีกด้วย เขาไม่ใช่นักเรียนที่ได้รับทุน แต่เป็นครูที่ประสบผลสำเร็จและเป็นที่รักของคนทั่วไป

ในปี 1468-1540 นักศึกษาทางค่านมมนุษยชาติของฝรั่งเศส ซึ่งนับว่าเป็นคนสำคัญคนหนึ่งชื่อว่ากิลโยม บูเก ได้ศึกษาภาษากรีกจาก จอห์น ลาสคาร์วิส ผู้ถูกเนรเทศมาจาก คอนสแตนติโนเปิล และเรียนคณิตศาสตร์จาก จาค เลเฟฟ (เวรอ) เกคาป (เปลอ)(สตาปูเลนซิส) เขาศึกษาวิชาศาสนา ประวัติศาสตร์ กฎหมายและวิทยาศาสตร์ รวมทั้งวิชาการแพทย์ หลังจากที่บูเคมีชื่อเสียงจากการแปลเรื่องของปลูทาค และเซนต บาสิล แล้ว เขาถูกส่งไปเป็นเอกอัครราชทูตที่เวนิส และโรม ในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 12 และในสมัยฟรานซิสที่ 1 ได้ไปเป็นเอกอัครราชทูตที่กรุงโรม ที่สำนักสันตะปาปาในสมัยของสันตะปาปาจูเลียสที่ 2 (ปี ค.ศ.1502-1513) และเลโอที่ 10 (ปี ค.ศ.1513-1521) เขาเป็นคนแรกที่เห็นความสำคัญของการฟื้นฟูวิชาการทางศิลปะ วรรณกรรม และสถาปัตยกรรม ในสมัยเดียวกันนี้ คำกริยาเรียนที่นำสนใจก็คือคำกริยาเรียนที่บูเคแต่งขึ้นเป็นภาษาฝรั่งเศสให้ ฟรานซิสที่ 1 เช่น วิชาการศึกษาที่เกี่ยวกับการเป็นกษัตริย์ กษัตริย์พระองค์นี้ยังทรงศึกษาสำนวนโวหาร ประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ ในปี 1530 บูเคได้ขอร้องให้พระเจ้าฟรานซิส สร้างสถาบันการศึกษาขึ้น ภายหลังได้ให้ชื่อว่า คอลเลจเคอ ฟร็อง ซึ่งมีครู 5 คน บรรยายเป็นภาษากรีก 2 คน สอนภาษาฮีบรูหนึ่งคน สอนภาษาละติน และอีกหนึ่งคนสอนคณิตศาสตร์

จอห์น ลาสคาร์วิส ผู้เป็นครูของบูเก และอาจเป็นญาติกับ คอนสแตนติน ลาสคาร์วิส ผู้จัดตั้งการศึกษากรีกในอิตาลี เขาได้พิมพ์ละครของเออริปิเอส

และงานของลูเซียนเป็นภาษากรีกชั้นที่ฟลอเรนซ์ ที่ประเทศฝรั่งเศส ระหว่างที่เขา
รับใช้พระเจ้าชาร์ลที่ 8 และพระเจ้าหลุยส์ที่ 12 เขาได้ช่วยเหลือนักศึกษานการ
ศึกษา ซึ่งต่อมาผู้นั้นได้รับความสำเร็จมากกว่าจอห์น

จาค (เกอ) เลอเฟฟ (เวรอ) เกตาป (เปลอ) เป็นคนที่น่าชมเชย
มากกว่าคนอื่น เขาได้เก็บรวบรวมต้นฉบับของอริสโตเติล และได้ช่วยทำให้คำรา
ปรัชญาสมบูรณ์ด้วยการอธิบาย เขายังได้เขียนคำวิจารณ์เรื่องของเซนต์ ปอล
เป็นภาษากรีกด้วย

เนเชอร์แลนด์และเยอรมันนี

ในประเทศเยอรมันนีและเนเชอร์แลนด์ การเรียนภาษาลาตินและ
ภาษาพื้นบ้าน จากศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมา อยู่ในความควบคุมของรัฐบาล
รัฐได้จัดอาคารเรียน และจ่ายเงินเดือนให้ครูในเนเชอร์แลนด์มีคณเป็นจำนวนน้อย
ที่อ่านและเขียนไม่เป็น โรงเรียนพื้นเมืองหลายแห่งสอนภาษาฝรั่งเศสเช่น
เกี่ยวกับภาษาคัทซ์และคณิตศาสตร์ เพราะสามารถใช้ประโยชน์ในค้าธุรกิจ
โรงเรียนลาตินก็อาศัยทุนของเทศบาล

ในปี 1470 เดกรีซ โคเอลาก พระในศาสนาคริสต์ ผู้สอนศาสนา
โดยวิธีบูชา และวิสันา ได้กล่าวขอร้องเป็นภาษาพื้นเมืองเยอรมันคล้ายกับที่
มาติน ลูเธอร์ ได้กล่าวไว้ว่า "เด็กควรจะถูกส่งไปโรงเรียนที่มีครูที่สอนให้รู้
เกี่ยวกับการนับถือบูชา และความกลัวของพระเจ้า" ในบริเวณใกล้เคียง ๆ แม่น้ำไรน์
มีโรงเรียนของรัฐบาลสร้างขึ้นหลายแห่ง รวมทั้งโรงเรียนเฉพาะเด็กหญิงบางแห่ง
เล็กขนาด 500 หรือ 600 คน ครูจะไ้รับค่าจ้างงาน นักเรียนจะไ้ได้อยูอย่างคิ

ด้วยเงิน 20-25 ฟลอรินต่อปี ครูได้ที่พักและอาหารฟรี ทั้งยังได้ค่าจ้าง 2-3 เท่าของจำนวนนี้

ชนบทรวมเนียมต่าง ๆ ในเวลานั้น ได้ถูกศึกษาในตัวของมันเอง คนถูกลงโทษบ่อย ๆ บ้านเมืองไม่สะอาด ภรรยามักไม่ไ้มาจากการสู่ขอ แต่ไ้มาจากความใคร่ และมีสภาพเป็นคนเฝ้าบ้าน เกิดสงครามเต็มทิศ มีการลงโทษของศาล และมีการรักสนุก มีความเพียรพยายาม เหล่านี้เป็นลักษณะของชาวเยอรมัน วิมเฟลิง ได้ขอรองให้สภาของสตราสเบอร์ก สร้างโรงเรียนมัธยมปลายขึ้นใหม่ในปี 1501 และวิมได้ขอให้ครูมีค่าจ้างที่เหมาะสมจากกองคลังของรัฐ ในปี 1513 ในระดั้มหาวิทยาลัยที่มีชื่อตั้งอยู่ที่กรุงปราก เวียนนา ไฮเคลเบอร์ก โคโลญจ์ เออเฟิต โลปซิก โรสทอก และโลเวน นอกจากนั้นก็มีไกรฟสวาลค์ ไพบอร์ก มาเชิล อินโกลลบลท์ทริเย แมงซ์ ทุมินแกน วิทเคนเบอร์อก แฟรงค์เฟิต และมหาวิทยาลัยใหม่ ๆ อีก 9 แห่ง ที่ตั้งขึ้นในระยะเวลา 50 ปี

ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของความเจริญรุ่งเรืองค่านมนุษยธรรมในเยอรมันนี้ และประเทศเนเชอร์แลนคั้น เจริญควบคู่กันไป เมื่อพิจารณาที่โรงเรียนในสมัยนั้นพบว่าในตอนแรกมีการจัดตั้งโรงเรียน โดยเอาอย่างสมัยกลาง และค่อย ๆ มีความเจริญทางค่านมนุษยธรรม แต่ก็ไม่สมบูรณ์แบบนั้น นี้ก็เป็นเหตุหนึ่งทีอิริสมาส โจมตีการศึกษาในตอนต้นของเขาที่คิเวนเคอร์ ในขณะที่เดียวกันก็ยกของอเล็กซานเคอร์ เฮเกียส (ปี ค.ศ. 1433-1498) ผู้ซึ่งเป็นครูและไ้เป็นอธิการบดี เฮเกียสไ้เปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ แต่ทำไ้สำเร็จ จากการศึกษาคนคว่าในหนังสือลาตินของซีเซโร เขาพบคำนิคในไวยากรณ์สมัยกลาง แต่ไม่ไ้เปลี่ยนแปลงทันที และเขาไ้มาเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลังจากที่อิริสมาสไ้เข้ามาเป็นนักเรียนเก่า